

Sociologiopgave

Sekularisering - den amerikanske undtagelse

Stud. mag. Astrid Høegh Tyrsted

1.0 Indledning

Sekularisering og sekulariseringsteser er blevet uundgåelige begreber i den moderne tid inden for religionssociologien. Siden Weber introducerede den teori, der blev til sekulariseringsteser, opstod der på denne baggrund en diskussion imellem to fronter hhv. for og imod sekulariseringsteser. Men da teoretikere indenfor religionssociologien har defineret begreber på forskellige måder, er det svært at finde noget generelt rendyrket - der vil altid være en undtagelse. Denne undtagelse afhænger af, hvordan man i den vestlige verden definerer religion og sekularisering. Jeg vil derfor i denne opgave prøve at redegøre for misforståelsernes grundlag, der sker pga. de mangetydige begreber som religion, religiøsitet og sekularisering.

For at gøre det vil jeg begynde opgaven med at drøfte sekulariseringsbegrebet i religionssociologien i en diskussion med forskellige teoretikere, og heraf vil jeg forsøge at fremstille en definition gældende for denne opgave. På baggrund af den gældende definition vil jeg diskutere sekulariseringsteser med hovedvægten på begrebet *den amerikanske undtagelse* med udgangspunkt i Peter L. Berger og Steve Bruce. Afslutningsvis vil jeg stille *den amerikanske undtagelse* op over for modteser *den europæiske undtagelse* og teorier om religions nye rolle i moderne samfund.

2.0 Sekularisering som religionssociologisk begreb

Med den moderne tid er begrebet sekularisering blevet et begreb med flere betydninger inden for religionssociologien. Eftersom sekulariseringsteoretikere har forskellige definitioner af begrebet, er der ligeledes opstået uenigheder om sekulariseringsteser. Max Weber så religionens tilsyneladende tilbagegang som en konsekvens af modernitetens rationalisering i og med, at rationaliteten ikke længere gav plads til religion, og at der dermed skete en "affortryllelse af verden" (Furseth 2007, 138). Sekularisering var ifølge Weber en desakralisering og rationalisering, og det blev dét grundlag fortalere for sekulariseringsteser, som bl.a. den tidlige Berger, byggede videre på. Når jeg i denne opgave refererer til Berger, vil det være til den tidlige Berger med udgangspunkt i *The sacred Canopy*.

Berger definerer begrebet sekularisering som: "the process by which sectors of society and culture are removed from the domination of religious institutions and symbols (...). As there is a secularization of society and culture, so is there a secularization of consciousness" (Berger 1966, 108). Med denne definition af sekularisering definerer Berger religion ud fra religiøse institutioner og symboler, og bevæger sig på både et samfundsmæssigt-, kulturelt – og individuelt niveau.

Yves Lambert har også i sin definition af sekularisering sat fokus på de religiøse institutioner og religiøse symboler. Han tager udgangspunkt i Bergers sekulariseringsdefinition, men udvider den med en sekulariseringsproces over to tærskler (Lambert 1999, 304). Ved overskridelse af den første tærskel sker der en institutionel sekularisering i form af en selvstændiggørelse og frigørelse i forhold til den religiøse autoritet. Ved overskridelse af den anden tærskel sker der en symbolsk sekularisering, hvor religiøse symboler opgives og mister deres betydning. Med disse to tærskler bliver begrebet sekularisering mere nuanceret, da det nu også bliver et spørgsmål om at være mere eller mindre sekulariseret. Lambert definerer religion som alle organisationer eller grupper, der opfatter sig selv som religiøse og definerer religiøsitet som aktiviteter, der refererer til det overempiriske. Lamberts definition af at være fuldt sekulariseret vil altså bestå i at en gruppe, der har opfattet sig som religiøse og udfører aktiviteter refererende til det overempiriske, både ser sig frigjort fra religiøs autoritet og ophøre med at bruge religiøse symboler. Med udgangspunkt i Karel Dobbelaere (Furseth 2007, 136) og Bergers deling af sekulariseringsbegrebet bruger Lambert også denne deling i tre niveauer af en samfundsmæssig sekularisering, en organisationsmæssig sekularisering og individuel sekularisering. Med denne deling af sekulariseringen på et mikro -, meso – eller makroniveau anskueliggøres begrebet, og mange af de misforståelser, der kan ske mellem teoretikerne, som snakker om forskellige sekulariseringsniveauer, vil reduceres. Når fx Bryan Wilson definerer sekularisering: "the process by which religious institutions, actions, and consciousness, lose their social significance" (Wilson 1982, 149), får konstrueret en meget smal definition, der kun bevæger sig på makroniveau. Dette vil jeg komme nærmere ind på senere.

Der er altså gjort mange forsøg på at komme med en definition af sekularisering, men mange af dem formår ikke at dække hele perspektivet. Jeg vil i min opgave lægge vægt på Lamberts definition af de to sekulariseringstærskler og de tre sekulariseringsniveauer, da jeg vil antage at kombinationen af dem giver den mest dækkende definition. Med delingen af begrebet på de tre sekulariseringsniveauer kan man tale om sekularisering på ét niveau uden det nødvendigvis inkluderer de andre niveauer, og med Lamberts to tærskler nuanceres begrebet. Men for at sammenholde teoretikere må man kigge på nogle forskellige faktorer. Først og fremmest er teoretikernes religionsdefinition vigtig. For at kunne definere det, at religionen på den ene eller anden måde forsvinder, må man definere, hvad religion er. Dernæst må det fastsættes hvilket

sekulariseringsniveau, der arbejdes med ud fra Yves Lamberts teori, hvordan religionen og religiøsiteten bliver målt, og ligeledes opfattelsen af hvordan religionen og religiøsiteten var før den eventuelle sekularisering.

3.0 "Den amerikanske undtagelse" og sekulariseringstesen

Med sekulariseringstesen opstod der to modsatrettede fronter, en for tesen og en imod, som begge prøver at forklare *undtagelsen*. Teoretikerne for sekulariseringstesen postulerer, at USA er undtagelsen fra resten af vesten, idet USA tilsyneladende er mere religiøs end Europa på trods af, at USA ses som moderne og højt udviklet angående teknologi og videnskab. Teoretikere imod sekulariseringstesen ser Europa som undtagelsen, da Europa tilsyneladende er mere sekulariseret i forhold til fx USA. I denne opgave vil fokus primært ligge på den amerikanske undtagelse.

3.1 Berger og Bruce

Den amerikanske undtagelse er et begreb som bl.a. den unge Berger og Bruce beskæftiger sig med. De konstaterer begge, at USA er en undtagelse, men prøver at forklare teorien og argumenterer for, at undtagelsen ikke er så stor. Berger skriver i *The Sacred Canopy*, at religion for første gang i historien har mistet sin gyldighed for det enkelte menneske i hele samfund (Berger 1966, 124), idet et stigende antal individer har et livssyn og verdenssyn, som ikke involverer en religiøs dimension. Han påpeger, at den amerikanske kirke og dens stadige tydelige symbolske position er en undtagelse, men mener, at grunden hertil ligger i en indre sekularisering i kirken. Ifølge Bergers sekulariseringsdefinition har kirken gennemgået en indre sekularisering, så at der i Europa og USA er tale om det samme tema af global sekularisering i to forskellige varianter (Berger 1966, 108). I sin begrundelse for kirkens indre sekularisering beskriver Berger hverken, hvordan han måler religion eller religiøsiteten, eller hvordan situationen var før den indre sekularisering.

Steve Bruce prøver også at argumentere imod den såkaldte amerikanske undtagelse i *God is Dead*. Han mener, at kristendommen har mistet magt, prestige og popularitet, og at der er blevet et større fokus på denne verden og individets valg (Bruce 2002, 205). Han pointerer, at religion er blevet marginaliseret i forhold til det sociale system, og at den amerikanske undtagelse kan forklares i overensstemmelse med sekulariseringens paradigme (Bruce 2002, 204). Steve Bruce har ingen direkte definition af hverken religion, religiøsitet eller sekularisering, men nærmere nogle indirekte definitioner med påpegninger af hvor begreberne finder sted. På side 208 i *God is Dead* står noget, der kunne være en del af en eventuel ikke-konstrueret definition af religion: "Religion used to be about the divine and our relationship to it" (Bruce 2002, 208). Steve Bruce underbygger påstanden om sekulariseringen ved at måle religiøsiteten i antal kirkegængere og nedgang i den traditionelle, mere ortodokse tro og moral. Han sætter det overfor den tilsyneladende tendens før

en eventuel sekularisering, hvor antallet af kirkegængere var højere, og hvor den kristne tro var mere ortodoks. Ifølge Bruces egen religionsdefinition kan det måske godt ses som en konsekvens af en lavere religiøsitet, men en ændring i troen, og en mindre synlig religiøsitet, er ikke nødvendigvis ensbetydende med en sekularisering ifølge Lamberts to tærskler.

Som afslutning konkluderer Bruce, at privatisering, individualisme og relativisme har ændret på religionens rolle. Det har undermineret en sammenhæng i de religiøse organisationer, religion som baggrund for hverdagens verdenssyn, og socialiseringen af børn ind i en religiøs kultur (Bruce 2002, 228). Den stigende tolerance overfor andre trosretninger og religioner vil resultere i en nedgang i troen og dens udbredelse (Bruce 2002, 213). Bruce skriver også om privatiseringen af religion i sin sammenligning af billedet før og efter sekulariseringen, men ser det mere som en del af sekulariseringsprocessen. "God is no longer seen as an actual person but as some sort of vague power or, in the final reduction, our own conscience" (Bruce 2002, 208).

3.2 Lamberts sekulariseringstærskler og -niveauer

3.2.1 Makroniveau

Med henblik på Dobbelaeres sekulariseringsniveauer nævner hverken Berger eller Bruce direkte en eventuel sekularisering i USA på makroniveau. Men idet Berger skriver: "As there is a secularization of society and culture, so is there a secularization of consciousness" (Berger 1966, 108), må det antages, at Berger forudsætter sekulariseringen på makro- og meso niveau i Vesten, "secularization(...) as a global phenomenon of modern society" (Berger 1966, 108), med undtagelse af USA's kirke på det institutionelle niveau. Men selvom Berger konkluderer dette, klagøres det ikke, hvorvidt sekulariseringen indfatter Lamberts to tærskler, og der kan ifølge denne opgaves sekulariseringsdefinition ikke være sket en fuld sekularisering. *Mesoniveau:*

Som sagt kommer både Berger og Bruce frem til den konklusion, at der er sket en sekularisering i USA. Bruce skitserer, at situationen med den amerikanske kirke er præget af nedgang i bl.a. magt og popularitet, og at der sker en tilpasning eller nyfortolkning af budskabet (Bruce 2002, 209). Ifølge Lambert er disse to faktorer en del af de effekter, som moderniteten kan have på religion (Lambert 1999, 311), men det er ikke ensbetydende med en sekularisering. Ifølge Bruce har den amerikanske kirke mere eller mindre overtrådt Lamberts første tærskel, idet den har mistet sin magtposition. Om de religiøse symboler eksisterer og har betydning, kan vi ikke konkludere ud fra Bruces analyse.

Det tilfælde som Berger skitserer med kirkens indre sekularisering, vil ifølge Lambert også være den amerikanske kirkes tilpasning til samfundet (Lambert 1999, 311). Men hvis den amerikanske kirke skal passe på det sekulariseringsbegreb, som Berger selv har fremstillet, må

kirken have tilpasset sig så meget, at kirkens indhold ikke længere er domineret af religiøs dominans og religiøse symboler. Alligevel skriver Berger "the churches still occupy a more central symbolic position" (Berger 1966, 108). Hvad Berger præcist mener med *en symbolsk position* uddybes ikke yderligere, men må tolkes som det, at kirken ikke længere er domineret af et præsteskabs autoritet, men nærmere er blevet symbolsk. I henhold til Lamberts tærskler vil det sige, at der er sket en delvis sekularisering, idet kirken har overskredet den første tærskel, men endnu ikke den anden.

3.2.2 Mikroniveau

På mikroniveau argumenter Bruce for en nedgang i den oprindelige tilstand af en mere ortodoks tro, og Berger skriver, at et stigende antal individers verdenssyn er foruden religiøs fortolkning. Men igen er det ikke til at sige, hvorvidt en eventuel sekularisering befinder sig indenfor den første eller anden tærskel.

3.3 Religionsudgangspunkt

Udover Bruce og Bergers manglende skel mellem sekulariseringsniveauer og tærskler tager de også udgangspunkt i kristendom i deres diskussion af den amerikanske undtagelse, og overser andre former for religion eller religiøsitet. For at klargøre hvad disse forskellige former for religion kunne bestå i vil jeg se nærmere på Heelas og Woodheads teori om tre forskellige former for religiøsitet, der kan findes inden for samme samfund og endda inden for samme religion.

Religions of difference er religion med et skarpt skel mellem mennesket og det guddommelige, som bygger på en stærk religiøs autoritet (Woodhead 2000, 27). Ifølge Bruce eksisterer denne form for religion kun hos de konservativt troende. For den almene amerikaner udgør Gud og biblens ord ikke længere en autoritet. Gud er nærmere blevet en psykoterapeut, der hjælper os gennem livet (Bruce 2002, 212). *Spiritualities of life* er religion, hvor mennesket er i centrum og er den eneste autoritet, og mennesket anses for at rumme det guddommelige i form af et højere selv. Bruce anser ikke *spiritualities of life* som religion, men som et led i sekulariseringsprocessen, og bruger bl.a. individualitet og et større fokus på det dennesidige som argumentation for den amerikanske sekularisering. "There is ample evidence that Christianity in the USA has changed in ways expected by the secularization paradigm: greater emphasis on individual choice, a shift from other-worldly to this-worldly salvation" (Bruce 2002, 204). Bruce medregner heller ikke denne form for religion, når han måler religion i antal kirkegængere og ortodoks kristen tro.

I *Religion of humanity* nærmer mennesket og det guddommelige sig, og religionen har et større fokus på individet og fornuften. Autoriteten lægges hos mennesket, da Gud og menneske er

tættere på hinanden. Frihed og tolerance værdsættes, og videnskaben respekteres idet: "religious truth can never be allowed to contradict scientific truth" (Woodhead 2000, 71). Bruce ser også denne form for religion som sekularisering, når han skriver, at troen og udbredelse af troen vil aftage med den stigende tolerance overfor andre religioner og livssyn (Bruce 2002, 213). Webers grundtese var, som tidligere nævnt, at rationaliteten ville skubbe religion ud i periferien. Men i *Religions of humanity* får rationaliteten plads inden for religionen og accepterer en adskillelse af det verdslige og det religiøse. Spørgsmålet om hvorvidt de tre overstående variationer af religion kan betegnes som religioner, vil jeg ikke komme ind på, men lade det være et perspektiv i diskussionen om den amerikanske undtagelse.

Bruce citerer på side 213 i *God is Dead* Wade Clark Roof som pointerer, at religion er blevet mere intern end ekstern, mere individuel end institutionel og mere privat end offentlig. Ud fra Bruces definition af religion som menneskets forhold til det guddommelige, kan denne udvikling godt anses for at være en sekulariseringsproces, men i forhold til Lamberts tredje tærskel og Voyé tegner det et nyt perspektiv inden for religionssociologien.

3.4 Den europæiske undtagelse og pluralistiske sekularisering

I modsætning til Bruce og Bergers teori skriver Grace Davie i *Persistence of institutional religion in modern Europe* om den stadig eksisterende kirke som institution i Europa. Hun skriver, som det første, at en svag kirke ikke er det samme som en ikke-eksisterende kirke. Til Bruces pointering af nedgang i kirkegængere, stiller hun spørgsmålstejn ved antallet af kirkegænger før i tiden, hvis ikke den sociale norm havde eksisteret (Davie 2001, 105). Davie mener, at kirkens rolle har ændret sig og er blevet flyttet til hhv. frivillige sektorer og "vicarious religion". Jeg vil her kigge nærmere på det sidstnævnte begreb, stedfortrædende religion, som Davie definerer som det at bruge kirken som institution ligesom andre institutioner. Derfor mener Grace Davie stadig, at kirken eksisterer, men det skal dog også her tages til eftertanke, hvor bred Davies definition på religion er, idet hun i sin argumentation for nedgang i kirkegængere sammenligner det med fagforeningerne (Davie 2001, 102-103). Her kommer en religionsdefinition igen til at spille en afgørende rolle.

Liliane Voyé påpeger den samme brug af religion i *Sociology of Religion*, "the religious actors will offer himself as a resource for other systems" (Voyé 1999, 267). Kirken som sådan kommer til at betyde mindre, og i stedet kommer religion og religiøse aktører til at spille en større rolle som eksperter i etik og moral (Voyé 1999, 277). Voyés definition af religionsudvidede rolle kan jævnføres med Lamberts tredje tærskel af sekularisering, som han kalder *pluralistisk sekularisering* (Lambert 1999, 331). Under denne tærskel kan religion både have den samme indflydelse på samfundet og livet som fx New Age, men kan også spille sin rolle uden for religion som en etisk og kulturel ressource. Lambert konkluderer i *Sociology of Religion* "This new threshold

would correspond to a step beyond the conflicts that were linked and difficult redefinition of religion's place in modernity" (Lambert 1999, 332), og leder os med denne kommentar tilbage til definitionsspørgsmålet.

4.0 Konklusion

Ud fra kombinationen af Lamberts sekulariseringstærskler og sekulariseringsniveauer kan det med baggrund i Bruce og Berger konkluderes, at der er sket en delvis sekularisering med den første tærskel af den amerikanske kirke. Men angående makro- og mikroniveauet skelnes der ikke mellem Lamberts første og anden tærskel. Så om USA mere eller mindre er en undtagelse kan ikke fastlægges, eftersom denne opgaves sekulariseringsdefinition ikke er blevet fyldestgjort. Mange af teoretikerne formår at dække sekulariseringsbegrebet ud fra deres egen definition, men får ikke hele perspektivet med. Mens Bruce definerer religiøsitet på samfundsniveau ud fra statistikker om traditionel tro og kirkegang, som ikke medregner fx *spiritualities of life*, bruger Davie begrebet "*believing without belonging*" (Furseth 2007, 53) som bredere form for en mere privatiseret tro på individniveau.

Om sekularisering er et faktum i hhv. Europa eller USA kommer an på de øjne, der ser, og det begrebsapparat, der bruges i den forbindelse. Et aspekt som de fleste teoretikere kan blive enige om er, at den moderne tid har ført nogle ændringer med sig, som har påvirket det samfund vi lever i i den vestlige verden. Men hvis disse ændringer og nye former for religiøsitet, som bl.a. Lambert og Davie påpeger, også skal betragtes som religion, må religion igen redefineres. I bund og grund ligger hele spørgsmålet om religion og sekulariseringens udbredelse, og den amerikanske – eller europæiske undtagelse i, hvilke definitioner vi tager udgangspunkt i. Og da der stadig ikke findes én almen gyldig definition af begrebet religion, bliver det ligeledes svært at definere sekularisering.

Litteraturliste

Berger, Peter L.

1966 *The Sacred Canopy, Elements of a Sociological Theory of Religion*, Garden City, New York

Bruce, Steve

2002 *God is Dead*, Blackwell Publishing, Oxford

Davie, Grace

2001 "The Persistence of institutional religion in modern Europe", in: Woodhead, Linda, ed., *Peter Berger and the Study of Religion*, Routledge, London

Furseth, Inger og Pål Repstad

2007 *Religionssociologi. En introduktion*, 1. udgave, 1. oplæg, oversat af Ole Thornye, Hans Reitzel Forlag, København

Lambert, Yves

1999 "Religion in Modernity as a New Axial Age: Secularization or New Religious Forms", *Sociology of Religion*, 60:3, Paris

Woodhead, Linda & Paul London Heelas

2000 *Religion in Modern Times*, Blackwell Publishers Ltd., Oxford

Voyé, Liliane

1999 "Secularization in a context of Advanced Modernity", *Sociology of Religion*, 60:3, Paris

Wilson, Bryan

1982 "Secularization and its Discontents", in: Bryan Wilson, ed., *Religion in Sociological Perspective*, Oxford University Press, Oxford